

Kroniek

H.J.C.C.J. Wilschut

Het kerkverband in geding

De Generale Synode van Zwolle-Zuid heeft haar werkzaamheden beëindigd. Al moet er in januari over enkele zaken nog vergaderd worden. Inmiddels zijn de eerste reacties op bepaalde besluiten van de synode losgekomen. Ook in ons blad hopen we aan die besluiten de nodige aandacht te geven. Maar we geven voorrang aan die eerste reacties. Daarvan blijkt dat zij niet op zichzelf staan. Er klinken geluiden die het kerkelijk samenleven als zodanig raken.

Achterhoedegevechten

Zo typeerde ds. G. Zomer Gzn in het *Nederlands Dagblad* van 15 oktober 2008 een aantal besluiten van de synode. Er zijn uitspraken gedaan, terwijl het front ergens anders ligt. De autonome ontwikkelingen in de kerken dwingen tot bezinning, de bakens moeten worden verzet.

In dat verband wijst Zomer op het genomen besluit over de opwekkingsliederen. Geen plaatselijke kerk zal door dit besluit anders met deze liederen omgaan. ‘En ik denk (misschien moet ik zeggen: ik hoop) dat maar weinig kerken die plaatselijk gesprekken voeren met de Nederlands Gereformeerde Kerken, zich zullen laten tegenhouden door de synode-uitspraken van vorige week.’ Denk niet dat je ‘autonome ontwikkelingen’ kunt tegenhouden. Daarvoor is de plaatselijke zelfstandigheid een te belangrijk principe. Is er een plaatselijk gemeentelid die prachtige liederen kan schrijven en componeren? Laat een kerkenraad er ruimte voor geven in de eredienst, moet kunnen. En jammer dat in onze kerken vrouwen geen predikant kunnen worden...

In een later Ingezonden (*ND* van 17 oktober) maakt Zomer duidelijk dat het hem niet om de genoemde voorbeelden als zodanig gaat. ‘De kern van mijn betoog was dat er op een synodeagenda te veel zaken staan die in een mindere vergadering kunnen worden afgehandeld. Het principe van de plaatselijke zelfstandigheid van de kerken vraagt om meer ruimte voor plaatselijke ontwikkelingen dan tot nu toe gegeven wordt.’

Symptoom

Wat Zomer schrijft, is geen geïsoleerde uitlating. Die geluiden hoor je meer binnen de kerken. Ook ds. J. Ophoff te Zwolle-Noord laat zich in deze zin uit. Ik citeer uit zijn weblog ‘Hoog tijd voor een bijbelse vorm van kerk zijn’ van 9 september 2008 (www.huisvanvrede.nl):

Ik zou dolgraag willen, dat we ons hele kerkelijke systeem afbreken en opnieuw beginnen. Dat klinkt alsof je het niet serieus hoeft te nemen. Want dit is toch niet haalbaar. Waar een wil is is echter ook een weg. En als wij die weg niet zien kunnen we er om bidden. Bovendien hoeft mijn idee niet langs de kerkelijke weg bewandeld te worden. Dat scheelt een mislukking.

Na een aantal concrete ideeën hoe je het plaatselijk kunt aanpakken vervolgt Ophoff:

Hier en daar vraagt het lef om bestaande en aloude structuren op te heffen en enige afstand te nemen ten opzichte van het kerkverband. Ook en vooral liturgisch. Terug naar de schriftuurlijke basis in plaats van dat driejaarlijkse hangen en wurgen rondom gezangen en wat dies meer zij. Als de ene afgevaardigde ter synode alle liederen goedkeurt en de ander geen een op één na is dat voor mij het einde van elke geloofwaardigheid. Die lag al niet zo hoog op dit punt. Vooral niet, omdat we nog steeds denken dat we landelijk bijna alles kunnen aansturen. Dat kunnen we niet en moeten we bijbels gezien ook niet willen. Ik zie uit naar een kerkverband waar plaatselijke kerken de moed hebben om niet heel voorzichtig en angstig (ze noemen dat soms heel vindingrijk 'behoedzaam') aanpassingen te doen, maar een heldere, goed gemotiveerde nieuwe start te maken. Ik droom van een frisse voluit gereformeerde kerk met haar wortels in het apostolisch onderwijs.

Dat het Ophoff menens is, blijkt uit zijn weblog 'Synode heeft mij niet geestelijk geïnspireerd' van 14 oktober 2008:

De synode heeft geworsteld met de verhouding 'plaatselijk-landelijk'. En in mijn beleving heeft 'landelijk' het gewonnen. Dat raakt aan de principiële vraag naar de noodzaak van een generale synode. Aan die noodzaak twijfel ik niet, maar we zouden veel drastischer moeten bepalen: wat plaatselijk is is plaatselijk. Bijv. rond de opwekkingsliederen, maar ook mbt de samenwerkingsgemeenten en eenheidsgemeenten. Ik miste de moed. Het zag er aan de buitenkant allemaal wat voorzichtig, terughoudend, kool en geitachtig uit. Geestelijk leiding geven is volgens mij met moed en liefde en vroomheid voorop gaan. Al met al heeft het mij niet geïnspireerd.

Heldere taal. Wel een kerkverband. Maar geen kerkverband zoals nu. Een kerkverband waarin de plaatselijke gemeente eigen boontjes dopt. En je alleen samenwerkt met andere kerken voor wat echt samen gedaan moet worden.

Bespreekbaar

Er zou materieel heel wat over deze pleidooien voor een ander model kerkverband te zeggen zijn. Gereformeerde kerken hebben bewust en principieel gekozen voor het model zoals we dat vinden in de gereformeerde kerkorde. Daarmee kozen ze positie tegenover het independentisme = je radicaliseert de zelfstandigheid van de plaatselijke kerk. Mag ik ieder aanraden om nog eens het onderwijs van J. Kamphuis na te lezen over 'Roeping en recht tot oefening van het kerkverband' (in: *Verkenningen III. Opstellen over Kerk en Kerkrecht*, Goes z.j., p. 59v)? Dat onderwijs is allerminst verouderd.

Dat je *binnen* het gereformeerde model nadenkt over de verhouding landelijk-plaatselijk is geen punt. Ook niet dat er dan wel eens iets verschuift, zoals bijvoorbeeld gebeurde in de Koersbepaling van Zuidhorn. Al dien je daarbij wel na te denken over de vraag: *wat* wil je laten verschuiven en *waarom*? Is het uit bijbelse motieven? Of heeft het ook iets te maken met de tijd waarin je leeft, een tijd van voortgaande individualisering en van onverbondenheid? In ieder geval, over kerkelijke regels moet het gesprek mogelijk zijn, al zal het wel met een open Bijbel moeten gebeuren. In dat opzicht val ik collega J. Plug bij (in *ND* van 13 november 2008). Menselijke regels zijn en blijven – binnen bijbels-principiële grens – voor bespreking vatbaar.

Wat niet kan, is dat je als gereformeerd predikant over wettig genomen besluiten (in dit geval met betrekking tot de NGK) zegt: ik hoop dat plaatselijke kerken zich er niet door zullen laten

tegenhouden. Dan komt het kerkverband als zodanig in geding. Waarin de regel van art. 31 KO geldt:

De uitspraak die bij meerderheid van stemmen gedaan is, zal als bindend worden aanvaard, tenzij bewezen wordt dat zij in strijd is met het Woord van God of met de kerkorde.

Te vrezen is dat Zomer gelijk heeft met zijn constatering dat plaatselijke kerken zich wel eens bitter weinig zouden kunnen aantrekken van het synodebesluit over de opwekkingsliederen. In menige gemeente wordt er onbekommerd uit *Opwekking* gezongen. In strijd zowel met de tekst als met de bedoeling van de Koersbepaling van Zuidhorn. En dreigt soms ook niet de regel van art. 26 KO (over evangelisatie overeenkomstig de gereformeerde leer, gericht op het zich voegen bij de gemeente van Christus) in de praktijk tot een papieren regel te worden?

‘Niet handhaven, maar toepassen’

Dat dit geen paniekzaaiërij is, bleek in hetzelfde nummer van het *ND* als waarin Zomer zijn Vrijplaatsartikel plaatste (15 oktober 2008). De kerk te Amsterdam Zuid-West worstelt met het probleem van een teruglopende kerkgang op zondagmiddag. Akkoord, dat is een reëel probleem. Je kunt het ook een plaag noemen die onze kerken teistert. Terecht dat men in Amsterdam Zuid-West over dit probleem nadenkt. Opnieuw, dat is het punt niet.

Maar het is niet terecht dat men erover denkt om dan maar de middagdienst als *kerkdienst* af te schaffen. Jawel, daarover hebben we in art. 65 KO een heldere afspraak liggen: de kerkenraad zal de gemeente op de dag des Heren *tweemaal* samenroepen voor de *eredienst*. Maar de plaatselijke predikant, ds. W. van der Schee, verwacht op dit punt geen problemen. ‘De regels van de kerkorde zijn er niet om ze te handhaven, maar om ze toe te passen op lokaal niveau.’ Ik heb zomaar het vermoeden dat ds. Van der Schee iets anders omspringt met de voorschriften van z’n huisarts bij medicijngebruik. Niet handhaven, maar toepassen. Het klinkt heel diepzinnig. Op de keper beschouwd is het onzin. Van der Schee is helemaal niet aan het toepassen. Hij is het met de regels zelf niet eens: ‘Dit is trouwens een thema waar wij helemaal geen landelijke afspraken over horen te maken. ... Een gemeente moet daarin zijn eigen weg kunnen vinden.’

Dat kun je vinden, al vind ik persoonlijk van niet. Alleen, hier zijn persoonlijke visies van dominees niet interessant. We hebben hierover als kerken gezamenlijk afspraken gemaakt. Dan kun je onmogelijk op eigen houtje de regels naast je neerleggen. Want we hebben ons gezamenlijk verbonden aan de regel van art. 84 KO:

Al deze artikelen, die de wettige orde van de kerk betreffen, zijn in gemeenschappelijk overleg vastgesteld en in eensgezindheid aanvaard. Wanneer dit in het belang van de kerken is, behoren ze gewijzigd, aangevuld of verminderd te worden. Een kerkenraad, classis of particuliere synode mag dit echter niet doen: zij zullen zich erop toeleggen de bepalingen van deze kerkorde na te leven zolang ze niet door de generale synode zijn veranderd.

Afspraak is afspraak

Zowel prof. J. van Bruggen als prof. J. Douma stelden tegenover de uitspaken van ds. Van der Schee en ds. Zomer Gzn dan ook terecht: afspraak is afspraak (*ND* resp. van 24 oktober en 8 november 2008). Prof. Van Bruggen wijst op art. 31 KO en een passage in art. 44 KO (*visitatoren zullen onderzoeken of de ambtsdragers ieder voor zich en gezamenlijk de*

aangenomen orde in alles naleven). Prof. Douma sluit zich hierbij aan. Afspraak is afspraak. Als wij de instelling van predikanten als Zomer en Van der Schee delen, 'ziet het er somber uit voor het verband van de vrijgemaakt-gereformeerde kerken. Men zegt toch feitelijk dat wat in het akkoord van samenleven van deze kerken staat (de kerkorde) en wat synodes besluiten, naast ons neer kunnen leggen als wij vinden dat het plaatselijk anders moet.'

De column van prof. Douma is mede in reactie op een Vrijplaatsartikel van Wubbo Scholte in het *ND* van 1 november 2008: 'Kerkelijke regelgeving nekt het geloof.' Scholte signaleert binnen de GKv een geest van farizeïsme en wetticisme. De vrijheid van de Geest wordt belemmerd. Alsof regels afspreken en handhaven op zichzelf genomen eigenlijk al niet deugt en getuigt van een verkrampte houding. Hier taxeert ds. J. Plug (*ND* van 13 november 2008) wel wat erg argeloos. Het gaat bij Scholte om meer dan bestaande regels te wijzigen, zoals Plug suggereert. Ook voor Douma zijn kerkelijke regels bespreekbaar: 'Niemand hoeft ook te geloven dat regels altijd gehandhaafd moeten blijven. Maar doen wij wat wij beloofd hebben, is een regel die zijn geldigheid niet verliest. Wie daar luchtig over doet, moet ons niet komen vertellen, dat hij geen regelzucht wil, maar de liefde najaagt' (Douma in *ND* van 8 november 2008).

Dat is maar niet een kwestie van star en steriel formalisme. Dat heeft iets te maken met de trouw, zoals de Schrift die van ons als kinderen van God verlangt. Je hoort bij een God van trouw aan zijn Woord. Dan zul je als zijn kind je eveneens aan je gegeven woord houden. Mooi was dat ds. A. Verbree (ook in *ND* van 8 november 2008) in dit verband verwees naar Psalm 15:4: '... zijn eed niet breekt, al brengt het hem nadeel' (Ps. 15:4). Je hoort bij een Heer die zegt dat 'Ja' ook echt 'Ja' moet zijn.

Volgorde

Hier helpt ook niet het argument dat kerkrecht de praktijk volgt. Voor een deel is dat waar. Niet als het gaat om de bijbelse uitgangspunten en basisprincipia. Wel kunnen kerkelijke regels zichzelf in de praktijk overleven. Maar moeten regels worden aangepast, dan geldt de regel van art. 84 KO: je doet het als kerken sámen, niet op eigen houtje.

Daarom is het ook een merkwaardige constructie, zoals ds. S. de Jong die voorstelt in het *ND* van 14 november 2008. Tijden veranderen, schrijft De Jong. Gewoonten en gebruiken gaan daarin mee. Daar ontkom je ook als Gereformeerde Kerken niet aan. Het werkt door in je omgang met de kerkorde. Hij illustreert dit met een paar voorbeelden. Overigens van ongelijksoortig gewicht. En toch ook wel met een zekere slordigheid. De Jong wijst op art. 36 KO, over de predikant als voorzitter van de kerkenraad. Met een technisch voorzitter wijk je daarvan toch ook af? Niet dus. De GS Amersfoort-Centrum 2005 stelde deze bepaling buiten werking. Als je appels en peren met elkaar vergelijkt, moet je wel zeker weten of sommige van de appels nog in de roulatie zijn...

Ds. De Jong pleit voor soepelheid in de omgang met de kerkorde. Dat lijkt me een verhullende term wanneer je je gewoon niet langer aan bepaalde kerkordelijke regels houdt. En dan komt de merkwaardige constructie. Er wordt nu toch gewerkt aan een nieuwe kerkorde. Laat er een broederlijk gesprek op gang komen, over wat Christus navolgen betekent, wat de verhouding landelijk-plaatselijk is en wat de plaats is van de spontaniteit in het geloofs- en kerkelijk leven. Om het daarna te hebben over de terechte waarschuwing 'afspraak is afspraak'.

Waarom merkwaardig? Omdat de terechte waarschuwing 'afpraak is afspraak' *dan* pas in werking kan treden. Terwijl die *vandaag* al geldt. Je kunt niet beginnen met je allerlei vrijheden te permitteren om de afspraken pas weer te gaan houden wanneer ze veranderd zijn. Dat schiet ook niet echt op. Want vind je over vijf jaar dat de regels opnieuw veranderd moeten worden, dan begint het verhaal van voren af aan. Zo kun je niet langer op elkaar aan. Het gesprek moet plaatsvinden *binnen* de vastgestelde kaders en niet pas op het moment dat het jou uitkomt. Ja = ja. Daar valt de afspraak van art. 84 KO niet buiten.

Het motto 'afpraak is afspraak' slaat het gesprek over de kerkelijke regels dus niet dood. Integendeel. Als je van elkaar weet dat je je samen houdt aan regels en afspraken zolang je die niet sámen hebt veranderd, kun je er in alle rust en openheid over praten. Binnen de veilige bedding van het onderling vertrouwen. Dat rust op de trouw aan het gegeven woord.

Kerkelijke vergaderingen

Ik zet een dikke streep onder de uitspraak van prof. Douma, dat het er somber uitziet voor het verband van de GKv wanneer publiek kerkelijke regels en besluiten aan de laars worden gelapt. Inderdaad, dan is het kerkverband als zodanig in geding. Wordt deze mentaliteit heersend, dan blaast dat het kerkelijk samenleven op.

Daarom kan bij uitspraken als van ds. Van der Schee en ds. G. Zomer Gzn niet volstaan worden met protesten in de pers. Hier hebben kerkelijke vergaderingen een taak, de kerkenraden voorop. Om met hun predikanten door te spreken en hen tot de aangenomen orde te roepen.

Ook de classicale vergaderingen hebben in dit opzicht een taak. Wanneer afgevaardigden van een plaatselijke kerk openlijk pleiten voor afwijking van kerkorde en kerkelijke afspraken, zit je als classis met een probleem. Eveneens wanneer in een plaatselijke kerk de kerkorde en afspraken metterdaad niet nagekomen worden. Want in de credentiebrief wordt verklaard dat men dat wél zal doen. Een dergelijke discrepantie kun je als kerkelijke vergadering niet stilzwijgend laten passeren. Dan zal er met elkaar moeten worden doorgepraat. En geen kerk kan zeggen: bemoei je er niet mee, dat zijn ónze zaken. Want als kerken zien we op elkaar toe. Het hoort bij de taak van de preses om te vragen of de besluiten van meerdere vergaderingen worden nageleefd (art. 41 KO). Zoals het de taak van visitatoren is om namens de classis te onderzoeken of de aangenomen orde in alles (!) wordt nageleefd (art. 44 KO). Opnieuw: kerkorderegels. Maar die stroomlijnen een bijbels principe: plaatselijke kerken zijn wel zelfstandig. Tegelijk leven ze sámen in een kerkverband.

Kortom, wanneer de belofte van de credentiebrief en de praktijk niet met elkaar sporen, dan zal er gepraat moeten worden. Geestelijk, broederlijk, jazeker. Dat houdt tevens in: open en eerlijk. *Dat* het zo niet kan. En *waarom* het zo niet kan. Omdat zo het kerkverband zélf in geding komt.

Afgesloten op 18 november 2008.